

УДК 343.62-056.22/.24:614.256](477)(045)
DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.40>

Вікторія Ботякова,
аспірант кафедри кримінального права, кримінології,
цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Стаття присвячена дослідженню питання щодо визначення родового об'єкта злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником. Проаналізовано загальнотеоретичні положення щодо родового об'єкта злочину, структуру таких суспільних відносин, а також наявні точки зору науковців щодо родового об'єкта зазначеного злочину, зокрема її чинне законодавство. Варто звернути увагу на той факт, що злочини, які вчиняються медичними працівниками (зокрема, злочин, передбачений ст. 139 КК України), негативно впливають на реалізацію громадянами свого конституційного права на охорону здоров'я та належну медичну допомогу.

Слід зазначити, що тривалий час у законодавстві про кримінальну відповідальність на теренах України були відсутні кримінально-правові норми щодо ненадання допомоги хворому медичним працівником. З огляду на це в теорії кримінального права та в правозастосовній діяльності немає єдиних підходів до визначення родового і безпосереднього об'єктів злочину, які нами досліджуються.

Встановлено, що предметом суспільних відносин такого об'єкта є умови щодо забезпечення надання медичної допомоги у відповідності до чинного законодавства та належного виконання професійних обов'язків.

Визначено, що суб'єктами суспільних відносин у сфері медичної діяльності, з одного боку, є медичні заклади (юридичні особи або фізичні особи-підприємці), а з іншого – будь-яка людина, зокрема громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка реалізує власне право на охорону здоров'я.

Вважаємо за потрібне злочини, передбачені ст.ст. 131, 132, 134, 138–145, 151, 184, 318–321², 325 КК України, розмістити в окремому розділі Особливої частини КК України «Злочини у сфері медичної та фармацевтичної діяльності», а також сформулювати власне визначення родового об'єкта злочинів, передбачених цим розділом (зокрема, і злочину, передбаченого ст. 139 КК України «Ненадання допомоги хворому медичним працівником»), під яким слід розуміти суспільні відносини, які виникають з приводу забезпечення умов із надання медичної допомоги у відповідності до чинного законодавства та належного виконання професійних обов'язків.

Ключові слова: ненадання допомоги хворому, медичний працівник, суспільні відносини, структура об'єкта, медична діяльність.

Постановка проблеми. Питання щодо родового об'єкта злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником належить до найменш вивчених та має істотне значення для теорії кримінального права, а також для правозастосовної діяльності правоохоронних органів і суду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ненадання допомоги хворому медичним працівником приділяли певну увагу такі науковці, як: Ю. В. Александров, О. Г. Берило, В. К. Грицик, С. Л. Старовойтова, Л. О. Семикіна, О. С. Парамонова, В. М. Цимбалюк, Г. В. Чеботарьова, В. К. Матвійчук, Е. К. Сенокосова, І. М. Філь, А. Н. Савицька, Н. В. Мірошниченко, Ф. Ю. Бердичевський, В. П. Новосьолов, М. С. Таганцев, В. В. Балабко, В. В. Бабаніна, С. Р. Дутчак, Е. Ф. Побе-

гайло, Р. Д. Шарапов, О. В. Хуторянський, І. В. Івшин, Г. Г. Карагезян, О. І. Кулькін та інші.

Мета статті полягає у визначенні родового об'єкта злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником.

Основні результати дослідження. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу є одним із найважливіших прав людини, яке закріплене в таких міжнародно-правових актах, як: Загальна декларація прав людини [1], Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я [2], Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації [3], Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [4], Міжнародний пакт про економічні, соціальні

і культурні права [5], Міжнародний кодекс медичної етики [6] та інші.

П. д ч. 2 ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права наголошує, що держава зобов'язана створювати умови, які б забезпечували всім медичну допомогу та медичний догляд у разі хвороби [5].

Відповідно до Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації обов'язком лікаря є підтримання та охорона здоров'я пацієнта, зокрема знання та совість лікаря присвячені виконанню цього обов'язку [3]. Ст. 49 Конституції України визначає, що кожна людина має право на охорону здоров'я, медичну допомогу, а також медичне страхування [7].

Злочини, які вчиняються медичними працівниками (зокрема, злочин, передбачений ст. 139 КК України), негативно впливають на реалізацію громадянами свого конституційного права на охорону здоров'я та належну медичну допомогу.

Варто зазначити, що тривалий час у законодавстві про кримінальну відповідальність на теренах України були відсутні кримінально-правові норми щодо ненадання допомоги хворому медичним працівником. З огляду на це, в теорії кримінального права та в правозастосовній діяльності немає єдиних підходів до визначення родового і безпосереднього об'єктів злочину, які нами досліджуються.

Використовуючи традиційний підхід, який склався у кримінальному праві країн СНД та вітчизняній кримінально-правовій науці, юридичний аналіз норм, передбачених ст. 139 КК України, розпочнемо із дослідження родового об'єкта такого посягання, адже саме об'єкт злочину визначає криміналізацію суспільно небезпечного діяння. Він і слугує відправним критерієм у кваліфікації злочину [8, с. 62], оскільки будь-який злочин посягає на певний об'єкт, завдаючи йому істотної шкоди чи ставлячи під загрозу завдання такої шкоди ці суспільні відносини [9, с. 58; 10, с. 178]. З огляду на це, вважаємо за потрібне вказати, що злочинне діяння неможливе саме без об'єкта, проти якого воно спрямоване.

Важливо звернути увагу на те, що вчення про об'єкт злочину, а особливо родовий об'єкт, є одним із надзвичайно важливих та надто складних питань у науці кримінального права. Кримінально-правова доктрина містить значну кількість різноманітних підходів до розуміння об'єкта злочину. Слід зазначити, що на найбільш поширені історичні концепції об'єкта злочину в теорії кримінального права вказує професор В. К. Гришук: 1) об'єкт злочину – захищений правом інтерес (Р. Герінг,

Ф. Ліст, Б. С. Нікіфоров); 2) об'єкт злочину – суб'єктивне право (В. Д. Спасович, А. Фейєрбах); 3) об'єкт злочину – безпека і добробут громадян (О. Ф. Кістяківський); 4) об'єкт злочину – блага та інтереси, що охороняються законом (правові блага) (Г. В. Колоколов, Є. Я. Немировський, А. Н. Круглевський); 5) об'єктом злочину є: а) правові норми, конкретні блага й інтереси (М. Д. Сергієвський); б) посередній об'єкт – порушуваний припис, норма, а безпосередній об'єкт – суспільне відношення, яке являє собою реальний прояв такого припису (І. Я. Фойніцький); в) із формальної сторони – норма права, а з матеріальної сторони – блага й інтереси, які охороняються такою нормою (Л. С. Білогриць-Котляревський); г) норма права в її реальному бутті (Н. С. Таганцев); 6) об'єкт злочину – окремі особи або групи осіб (П. Д. Калмиков); 7) об'єкт злочину – охоронювані кримінальним законом суспільні відносини (А. А. Піонтковський, Є. А. Фролов) [11, с. 165]. Ми впевнені, що вказані положення мають належне обґрунтування.

Вважаємо сформульоване узагальнення професора В. К. Гришука про найбільш поширені сучасні концепції об'єкта злочину в теорії кримінального права переконливим, а саме: 1) об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом суспільні відносини (В. Я. Тацій, М. Й. Коржанський, А. В. Савченко, М. І. Бажанов, В. О. Навроцький, Б. О. Кирись, Н. О. Гуторова, Ю. Л. Шевцов та ін.); 2) об'єкт злочину – соціальні блага (цінності), які охороняються кримінальним законом (Є. В. Фесенко, П. С. Матишевський, С. В. Гавриш); 3) об'єкт злочину – це людина незалежно від віку, розумового розвитку, соціального статусу і т. п. (Г. П. Новосолов); 4) об'єкт злочину – це окремі особи чи багато осіб (З. А. Незнамова, І. Я. Козаченко); 5) об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом соціально значимі цінності, блага, інтереси (А. В. Наумов, А. В. Пашковська); 6) об'єкт злочину – це суспільні відносини, які являють собою відповідний порядок, встановлений приписами правових норм, а також соціальні блага (Г. В. Чеботарьова); 7) об'єкт злочину двоякий – соціальна оболонка, яка є завжди першим об'єктом, а всі інші об'єкти перебувають усередині цієї оболонки (В. М. Трубніков); 8) об'єкт злочину – це охоронюваний кримінальним правом порядок суспільних відносин (Л. П. Андрушко, О. М. Костенко, А. В. Ландіна) [11, с. 166].

Маємо всі підстави, аби стверджувати, що такий підхід набув поширення у доктрині кримінального права та до його прихильників потрібно віднести:

В. К. Грищука [11, с. 166], Я. М. Браїніна [12, с. 70], А. А. Музику [13, с. 25], В. М. Кудрявцева [14, с. 8], А. В. Савченка, Ю. Л. Шуляка [15, с. 36], Л. В. Левицьку, Т. О. Мудряка, О. В. Сіренка, П. В. Цимбала [16, с. 18], А. А. Вознюка [17, с. 60], В. К. Матвійчука [18, с. 11], В. Я. Тація [19, с. 142], В. І. Борисова [20, с. 25], О. Г. Берило [21, с. 78].

Окрім зазначених вище сучасних концепцій поняття «об'єкт злочину», є ще й інші, наприклад: Ю. М. Жмур [22, с. 9], С. Я. Лихова [23, с. 79] підтримують та певною мірою розвивають концепцію, в якій об'єктом злочину є правовідносини. Однак В. П. Ємельянов вважає, що об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом конкретні сфери (різновиди, прояви) життєдіяльності людей, що є безпосередніми об'єктами злочинів як реальних явищ дійсності [24, с. 177].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що у джерелах з кримінального права наявна також інша періодизація і класифікація щодо об'єкта злочину, відповідно до якої в історії розвитку вчення про об'єкт злочину вирізняють такі етапи: 1) перший етап (друга половина XIX – початок XX ст.) – наявність різноманітних концепцій, до яких іноді відносять так звані теорії суб'єктивного права, норми права, а також правові блага [25, с. 191]; 2) другий етап – період домінування марксистсько-ленінського вчення у нашій країні, відповідно до якого вітчизняною кримінально-правовою наукою була взята за основу теза: «Об'єктом злочину є суспільні відносини і лише вони» [25, с. 195]; 3) третій етап – сучасні концепції об'єкта злочину [25, с. 198]. Важливою відмінною рисою цього етапу є те, що кримінально-правова теорія більше не декларує єдність думок, адже не лише у наукових, але і у навчальних джерелах з'являється все більше проявів двох основних концептуальних підходів до трактовки поняття «об'єкт злочину» [25, с. 198]. Звертає на себе увагу той факт, що перший підхід, який має найбільшу кількість прибічників, зорієнтований на вирішення питання про об'єкт злочину, як вказує Г. П. Новосолов, яке мало місце саме в радянській науці, тобто щодо переважного визнання об'єктом злочину суспільних відносин [25, с. 198]. Зокрема, цей же автор зазначає, що протягом останнього десятиріччя також з'явилася значна кількість прихильників другого підходу, який їх об'єднує ідеєю критичного сприйняття об'єкта злочину як суспільних відносин [25, с. 198].

Варто зауважити, що професором П. П. Андрушко запропоновано уточнення щодо узагальнення концепцій об'єкта зло-

чину, сформоване В. К. Грищуком. Науковець розглядає соціальні цінності як об'єкт злочину, а також вказує, що одним із видів соціальних цінностей, які охороняються кримінальним законом, є соціальні зв'язки між суб'єктами щодо реалізації їх прав, свобод, інтересів, зокрема у формі правовідносин, якщо вони врегульовані нормами права [26, с. 10].

З огляду на те, що предметом нашого пошуку не є проблема об'єкта злочину загалом, то, враховуючи вищевказані концепції об'єкта злочину та наведену В. К. Грищуком періодизацію, необхідно вказати, що ми підтримуємо думку науковців, які розглядають об'єкт злочину у межах концепції суспільних відносин (В. Я. Тація, В. К. Матвійчук, В. К. Грищук, М. Й. Коржанський, А. А. Музика, В. І. Борисов, І. О. Харь, М. І. Карпенко, В. О. Навроцький та ін.).

Використовуючи триступеневу класифікацію об'єктів злочину, ми визначимо місце норми, яка досліджується (ст. 139 КК України), у системі Особливої частини КК України, а також її значення, здійснимо дослідження родового об'єкта злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником. Такий пошук стане можливим, коли ми встановимо родовий, а надалі і безпосередній об'єкти злочину, передбаченого ст. 139 КК України.

Основу цієї класифікації становлять співвідношення таких філософських категорій, як: загального, особливого та окремого і містить три рівні об'єктів: загальний, родовий, безпосередній [11, с. 194–195; 25, с. 205; 27, с. 124–125; 28, с. 69]. Більшість науковців, які працюють у галузі кримінального права, підтримують вказану тричленну класифікацію об'єктів злочину. Згідно із класифікацією, а також із позицією прибічників вказаної концепції, об'єктом злочину є суспільні відносини, що охороняються законом України про кримінальну відповідальність (КК України) [11, с. 178], загальним об'єктом є вся сукупність особливо цінних, охоронюваних законом України про кримінальну відповідальність (КК України) суспільних відносин, на які прямо і безпосередньо посягає (посягнув) суб'єкт (суб'єкти) злочину і яким при цьому заподіюється, заподіяна або може бути заподіяна істотна шкода, родовим об'єктом є група однорідних або тотожних особливо цінних суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом норм закону України про кримінальну відповідальність (КК України), безпосереднім об'єктом є конкретне, охоронюване законом України про кримінальну відповідальність (КК України) особливо цінне суспільне

відношення, на яке прямо і безпосередньо посягає (посягнув) суб'єкт (суб'єкти) злочину і якому при цьому завжди заподіюється, заподіяна або може бути заподіяна істотна шкода [11, с. 195].

Є різні судження щодо родового об'єкта злочинів, які стосуються ненадання допомоги хворому медичним працівником, у системі яких наявні і досліджувані нами суспільні відносини, на які саме і посягають діяння, передбачені ст. 139 КК України. С. Л. Старовойтова, Л. О. Семикіна [29, с. 102] та В. В. Балабко родовим об'єктом цих злочинів визначають правовідносини, які пов'язані із забезпеченням охорони життя і здоров'я людини [30, с. 52]. Ю. О. Власов вказує, що родовим об'єктом таких злочинів є суспільні відносини, які забезпечують всебічну можливість нормального функціонування особи в усіх її іпостасях як біологічного об'єкта, так і соціального суб'єкта [31, с. 52]. І. В. Івшин зазначає, що родовим об'єктом є суспільні відносини, які забезпечують захист особи від злочинних посягань [32, с. 95]. О. Г. Берило стверджує, що родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України, є суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи [33, с. 286]. О. С. Парамонова вважає, що родовим об'єктом таких злочинів є суспільні відносини, які забезпечують право громадян на охорону здоров'я в системі охорони здоров'я [34, с. 261]. В. М. Цимбалюк наполягає, що родовим об'єктом є правовідносини, що забезпечують охорону життя та здоров'я особи [35, с. 112]. Г. В. Чеботарьова упевнена, що родовим об'єктом злочинів, передбачених у розділі II Особливої частини КК України, є порядок суспільних відносин, що складаються з приводу збереження життя і здоров'я людини [36, с. 101]. Е. К. Сенокосова визначає родовим об'єктом таких злочинів суспільні відносини, що забезпечують охорону особистості пацієнта і громадську безпеку під час надання медичної допомоги [37, с. 77]. На думку В. О. Глушкова, родовим об'єктом таких злочинів є суспільні відносини, які пов'язані із реалізацією права громадян на охорону здоров'я [38, с. 18]. І. М. Філь вказує, що родовий об'єкт злочинів, передбачених у розділі II Особливої частини КК України, – це охоронюваний кримінальним законом України порядок суспільних відносин, який забезпечує охорону життя та здоров'я людини [39, с. 43]. В. В. Бабаніна розглядає під родовим об'єктом життя і здоров'я особи [40, с. 133]. С. Р. Дутчак [41, с. 86], О. С. Сотула [42, с. 30], Л. Д. Гаухман [8, с. 49], А. В. Савченко, Ю. Л. Шуляк [15, с. 172], Ю. В. Александров [43, с. 37–38]

стверджують, що родовим об'єктом є життя та здоров'я людини. Е. Ф. Побегайло вважає, що родовим об'єктом указаних злочинів є суспільні відносини, які забезпечують безпеку особи [44, с. 8]. Р. Д. Шарапов має більш точну, але не цілком досконалу думку, що родовим об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують реалізацію найбільш цінних благ та інтересів людини [45, с. 46]. Також є думка, що родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, які забезпечують умови з охорони життя іншої особи [46, с. 105]. Е. Н. Алієва зазначає, що родовим об'єктом таких злочинів є суспільні відносини з охорони життя та здоров'я особи [47, с. 281]. О. В. Хуторянський наполягає, що родовим об'єктом є суспільні відносини, які охороняють життя й здоров'я особи [48, с. 143]. А. В. Наумов [10, с. 182], Г. Г. Карагезян [49, с. 84] та В. В. Марєєв упевнені, що родовим об'єктом вказаних злочинів є особа [50, с. 239].

З огляду на зазначені вище різні точки зору щодо родового об'єкта злочину, який нами досліджується, вважаємо їх дещо суперечливими, адже у авторів наявне різне розуміння предмета відносин як складової частини об'єкта злочину. Також це вказує на те, що науковці не досліджують внутрішню сторону та зміст відносин, що є об'єктом деяких видів злочинів проти життя і здоров'я особи (зокрема, злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником), не визначають співвідношення вказаних відносин із суміжними групами суспільних відносин. Це є результатом того, що відсутнє єдине розуміння відносин, що стосуються життя та здоров'я особи, і зокрема поняття «здоров'я особи» й «життя особи». Необхідно звернути увагу на те, що науковці не досить обґрунтовано трактують положення Конституції, а також чинного законодавства, водночас ігноруючи науковий підхід до трактування та висвітлення тих або інших явищ.

Вважаємо за потрібне розглянути етимологію понять «суспільні відносини» та «соціальні правовідносини». Зради правильного розуміння вказаних термінів наведемо їх тлумачення, що дає 11-томний «Словник української мови» [51]. Поняття «суспільний» означає: «який виражає відносини, становище людей у суспільстві» [52, с. 858]. Термін «відносини» визначається як «стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь» [53, с. 612]. Також вказується тлумачення терміна «суспільні відносини» – відносини між людьми, що встановлюються у процесі їхньої спільної практичної і духовної діяльності [52, с. 858]. Поняття «соціальний» визначається як пов'язаний із життям

та стосунками людей у суспільстві; суспільний; існуючий у певному суспільстві; породжений умовами суспільного життя; здійснюваний у суспільстві [52, с. 476]. Термін «правовідносини» містить таке тлумачення: «суспільні відносини, що регулюються нормами права» [54, с. 507]. В. К. Гришук зазначає, що суспільні відносини – це охоронювані соціальними нормами відносини між суб'єктами, предметом яких є матеріальні чи нематеріальні блага (цінності), а в певних випадках і людина (люди) [11, с. 167]. Професор М. Й. Коржанський наголошував, що суспільні відносини як спосіб існування людської спільноти визначають усі сторони життя, спілкування, взаємодії людей [55, с. 15]. В. О. Таран, В. М. Зотов, Н. О. Резанова зауважують, що суспільні відносини пов'язані із соціальною формою руху матерії і здійснюються через свідому діяльність людей, а також духовні, моральні, естетичні цінності тощо [56, с. 210]. З огляду на це, можемо бачити, що поняття «суспільні відносини» є ширшим, аніж поняття «правовідносини». Отже, як бачимо, поняття «соціальні правовідносини» та «правовідносини» мають схоже тлумачення, адже «правовідносини» – це суспільні відносини, які регулюються нормами права. Термін «соціальний» має також тлумачення «суспільний».

Дослідивши етимологію вказаних термінів, необхідно зазначити, що поняття «суспільні відносини» не має замінятися поняттям «правовідносини», оскільки останнє є більш вузьким поняттям. Зважаючи на зазначене вище, ми не можемо погодитися із твердженнями С. Л. Старовойтової, Л. О. Семикіної [29, с. 102], В. В. Балабко [30, с. 52], В. М. Цимбалюка [35, с. 112], які використовують для розкриття родового об'єкта вказаних злочинів саме поняття «правовідносини».

Важко погодитися з думкою А. В. Наумова [10, с. 182], Г. Г. Карагезяна [49, с. 84] та В. В. Марєєва [50, с. 239], які визначають родовим об'єктом таких злочинів особу, адже така позиція визнає родовим об'єктом вказаної групи злочинів саме потерпілого – особу людини, яка не може бути об'єктом злочину. Слід акцентувати увагу на тому, що, враховуючи положення чинного законодавства, зокрема Конституцію України, натепер відсутня принципова різниця між поняттями «людина» та «особа». Заради правильного розуміння зазначених термінів «людина» й «особа» наведемо їх тлумачення, що дає «Велика юридична енциклопедія» О. Б. Барихіна [57, с. 391]. Поняття «особа» – це людина, яка володіє комплексом прав, свобод і обов'язків, які надають їй незалежний, визнаний

та захищений суспільством статус, а також автономне становище у суспільстві [57, с. 391]. Необхідно розрізнити три статуси індивіда у суспільстві: 1) людина, тобто жива розумна психофізична істота, продукт природи; 2) громадянин, тобто людина, яка розглядається у співвідношенні із державою, політикою, владою та законом, яка є носієм суб'єктивних прав, а також юридичних обов'язків; 3) особа, тобто людина як член конкретної соціальної групи, класу, яка бере участь у певній сфері соціального буття і володіє особливим статусом у суспільстві [57, с. 391]. Як продукт природи, конкретна людина, вступаючи у життя, постає лише матеріальною, біологічною основою особи, але включаючись у систему зв'язків, отримуючи знання, людина під впливом суспільства формується як особа [57, с. 391]. Новонароджена дитина ще не має тих соціальних якостей, які б повноцінно дозволяли судити про неї як про особу, а також душевнохвора людина може їх уже майже всі втратити [57, с. 391].

Задля остаточного вирішення проблеми щодо визначення родового об'єкта злочинів проти життя і здоров'я особи (зокрема, злочин, передбачений ст. 139 КК України «Ненадання допомоги хворому медичним працівником») потрібно розглянути його структуру: 1) носії (суб'єкти) відносин; 2) предмет суспільних відносин; 3) соціальний зв'язок (соціально значуща діяльність), який становить зміст відносин [19, с. 129].

Суспільні відносини, що є об'єктом злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником, існують у сфері медичного обслуговування.

Предметом суспільних відносин такого об'єкта є умови щодо забезпечення надання медичної допомоги у відповідності до чинного законодавства та належного виконання професійних обов'язків.

В. К. Гришук зазначає, що суб'єктами охоронюваних кримінальним законом України про кримінальну відповідальність (КК України) суспільних відносин є держава в особі компетентних органів, фізичні та юридичні особи як носії певних соціальних інтересів, прав і обов'язків, визначених нормою (нормами) права [11, с. 170].

А. В. Тихомиров виділяє трьох суб'єктів суспільних відносин у сфері медичної діяльності: медичну організацію (установу), медичного працівника та пацієнта [58, с. 108]. Медична організація надає все необхідне для забезпечення процесу надання медичної допомоги, зокрема: приміщення, апаратуру, обладнання, інструментарій, витратні матеріали, медикаменти [58, с. 107]. Зважаючи на це, медична організація є суб'єктом

забезпечення медичної допомоги, медичний працівник є суб'єктом надання медичної допомоги, а пацієнт є суб'єктом отримання медичної допомоги [58, с. 109–110]. А. В. Тихомиров вважає, що такий поділ вказує, де саме знаходиться межа поняття «працівник», відповідно до якої медичний практик у відносинах із пацієнтом є носієм професії, правила якої визначають його дії [58, с. 109].

Отже, суб'єктами суспільних відносин у сфері медичної діяльності, з одного боку, є медичні заклади (юридичні особи або фізичні особи-підприємці), а з іншого – будь-яка людина, зокрема громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка реалізує власне право на охорону здоров'я.

Обов'язковим складовим елементом усіх суспільних відносин є також соціальний зв'язок, який становить зміст відносин. Соціальний зв'язок між суб'єктами суспільних відносин виникає у разі реалізації певним колом осіб природного невід'ємного права на здоров'я.

Слід звернути увагу на те, що в межах дослідження родового об'єкта злочину, передбаченого ст. 139 КК України «Ненадання допомоги хворому медичним працівником», є позиція науковців щодо виокремлення злочинів, вчинених медичними працівниками, в окремий розділ Особливої частини КК України. Г. В. Чеботарьова зазначає, що злочини, передбачені ст. ст. 131, 132, 134, 138–145 КК України, мають бути розміщені в самостійному розділі II-І Особливої частини КК України «Злочини у сфері медичного обслуговування, що становлять небезпеку життя і здоров'я людини» [59, с. 20]. В. О. Єгорова також наголошує на тому, що всі злочини, які вчиняються медичними чи фармацевтичними працівниками, потрібно виділити в окремий розділ Особливої частини КК України [60, с. 11]. В. О. Глушков стверджує, що доцільно виділити спеціальну главу КК України щодо злочинів проти здоров'я населення [38, с. 18]. О. С. Парамонова вважає за потрібне виокремити злочини щодо права на охорону здоров'я в окремий розділ Особливої частини КК України, зокрема в такому розділі об'єднуючи злочини за спільним родовим об'єктом та розмежовуючи за видовими ознаками, які насамперед як основні компоненти становлять зміст права на охорону здоров'я [34, с. 261]. На думку О. С. Парамонової, новий розділ має містити: злочини, які посягають на життя та здоров'я у сфері медичної діяльності (ст. ст. 131, 132, 134, 138–145 КК України); злочини проти довкілля (ст. ст. 236–254 КК

України); злочини проти безпеки виробництва (ст. ст. 272–275 КК України); злочини проти здоров'я населення (ст. ст. 318–321, 325–327 КК України) [34, с. 261]. Окремий розділ Особливої частини КК України щодо злочинів у сфері охорони здоров'я дасть змогу ліквідувати наявні суперечності, чітко розмежувати злочини, а також правильно кваліфікувати і диференціювати покарання за їх вчинення, підвищити ефективність кримінально-правових гарантій конституційного права людини на охорону здоров'я [34, с. 261]. Російський науковець О. І. Кулькін вивчений, що ст. 124 КК РФ «Неоказание помощи больному» помилково розміщена в групі статей, що забезпечують безпеку життя і здоров'я людини, а має бути поміщена серед тих статей, які передбачають відповідальність за діяння, що безпосередньо посягають на здоров'я або життя іншої людини [61, с. 83]. Реалізація вказаної пропозиції сприяла би більш точній систематизації статей КК РФ і підкреслила би характер і ступінь суспільної небезпеки вказаного злочину [61, с. 83].

Висновки

Отже, на підставі проведеного нами дослідження ми вважаємо за потрібне злочини, передбачені ст.ст. 131, 132, 134, 138–145, 151, 184, 318–321², 325 КК України, розмістити в окремому розділі Особливої частини КК України «Злочини у сфері медичної та фармацевтичної діяльності», а також сформулювати власне визначення родового об'єкта злочинів, передбачених таким розділом (зокрема, і злочину, передбаченого ст. 139 КК України «Ненадання допомоги хворому медичним працівником»), під яким слід розуміти суспільні відносини, які виникають з приводу забезпечення умов із надання медичної допомоги у відповідності до чинного законодавства та належного виконання професійних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 28.02.2020).
2. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599 (дата звернення: 28.02.2020).
3. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини як об'єкта дослідження». Прийнята 18-ою Генеральною асамблеєю ВМА. Гельсінкі, Фінляндія, червень 1964. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005 (дата звернення: 28.02.2020).

4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 28.02.2020).

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 28.02.2020).

6. Международный кодекс медицинской этики. Принят 3-й Генеральной ассамблеей ВМА. Лондон, Англия, октябрь 1949 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_002 (дата звернення: 28.02.2020).

7. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

8. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. 316 с.

9. Кримінальне право України. Загальна частина : Практикум : навчальний посібник / І.П. Козаченко та ін. ; за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ : КНТ, 2006. 432 с.

10. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций. В двух томах. Т.1. Общая часть. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрид. лит., 2004. 496 с.

11. Гришук В.К. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Хмельницький, 2005. 570 с.

12. Брайнін Я.М. Основні питання загального вчення про склад злочину. Київ : Вид-во Київського університету, 1964. 189 с.

13. Музика А.А. Відповідальність та злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ : Логос, 1998. 323 с.

14. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва : Гос. изд-во юрид. лит. 1960. 244 с.

15. Савченко А.В., Шуляк Ю.Л. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах) : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 312 с.

16. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / Л.В. Левицька та ін. Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2005. 206 с.

17. Вознюк А.А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / вступне слово д.ю.н., проф. О.О. Дудорова. Київ : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.

18. Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2008. 31 с.

19. Тацій В.Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 126–143.

20. Борисов В.И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1993. 42 с.

21. Берило О.Г. Кримінальна відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 246 с.

22. Жмур Ю.М. Кримінально-правовий захист недоторкності житла в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2012. 230 с.

23. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 573 с.

24. Емельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 291 с.

25. Новоселов Е.П. Объект преступления. *Полный курс уголовного права*. В 5 т. Т. 1: Преступление и наказание. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2008. С. 191–210.

26. Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. № 12 (135). С. 3–10.

27. Пионтковский А.А. Курс советского уголовного права. В 6 т. Т. 2. Часть Общая. Преступление / редкол. : А.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чиквадзе. Москва : Наука, 1970. 516 с.

28. Хохлова І.В., Шем'яков О.П. Кримінальне право України (Загальна частина) : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 272 с.

29. Старовойтова С.Л., Семікіна Л.О. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини, передбачені ст.ст. 139, 140 Кримінального кодексу України. URL: <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/836/854> (дата звернення: 28.02.2020).

30. Балабко В.В. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини проти життя та здоров'я особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2012. 315 с.

31. Власов Ю.А. Уголовная ответственность за оставление в опасности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» ; Омская академия. Омск, 2004. 162 с.

32. Ившин И.В. Судебно-медицинские аспекты профессиональных преступлений медицинских работников против жизни и здоровья : дисс. ... канд. мед. наук : 14.00.24 «Судебная медицина» ; Московский государственный медико-стоматологический университет. Москва, 2005. 261 с.
33. Берило О.Г. Щодо питання про визначення родового та видовогооб'єктів злочину, передбаченого ст. 139 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 283–288.
34. Парамонова О.С. Родовий та безпосередній об'єкти злочину, передбаченого статтею 140 Кримінального кодексу України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 259–262.
35. Цимбалюк В. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини проти життя та здоров'я особи: напрями реформування законодавства. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 2 (4). С. 111–115.
36. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корещького. Київ, 2011. 458 с.
37. Сенокосова Е.К. Профессиональная некомпетентность и недобросовестность при оказании медицинской помощи: криминологические и уголовно-правовые аспекты : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Омск, 2018. 234 с.
38. Глушков В.А. Проблемы уголовной ответственности за общественно опасные деяния в сфере медицинского обслуживания : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Киев, 1990. 40 с.
39. Філь І.М. Кримінально-правова та криминологічна протидія неналежному виконанню професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького. Київ, 2018. 275 с.
40. Бабаніна В.В. Залишення в небезпеці: характеристика об'єкта злочину. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 132–137.
41. Дутчак С.Р. Забезпечення охорони прав пацієнта в Україні: кримінально-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» ; Національна академія управління. Київ, 2018. 252 с.
42. Сотула О.С. Кримінально-правова охорона життя людини у країнах романо-германської правової сім'ї (порівняльне теоретико-правове дослідження) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» ; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. Одеса, 2016. 424 с.
43. Александров Ю.В. Злочини проти життя та здоров'я особи. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю.В. Александров та ін. ; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Київ : Юридична думка, 2004. С. 37-76.
44. Побегайло Э.Ф. Преступления против жизни и здоровья. Уголовное право России : учебник для вузов : в 2-х т. / под ред. А.Н. Игнатова, Ю.А. Красикова. Т. 2: Особенная часть. Москва : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФА М), 2000. С. 8–68.
45. Шарапов Р.Д. Насилие в уголовном праве (понятие, квалификация, совершенствование механизма уголовно-правового предупреждения) : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право» ; Уральская государственная юридическая академия. Екатеринбург, 2006. 418 с.
46. Кримінальне право України: Особлива частина – розділи I, II: Практикум : навчальний посібник / В.Д. Гвоздецький та ін. ; за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ : КНТ, 2008. 256 с.
47. Алиева Е.Н. Преступления против жизни и здоровья личности. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учебник / отв. редактор заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор юридических наук, профессор Е.Л. Стрельцов. Харьков : ООО «Одиссей», 2006. С. 281–293.
48. Хуторянский О.В. Кримінально-правова характеристика ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2013. 216 с.
49. Карагезян Г.Г. Ответственность за преступления, совершённые вследствие ненадлежащего исполнения лицом своих профессиональных обязанностей : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» ; Российский университет дружбы народов. Москва, 2009. 180 с.
50. Мареев В.В. Об'єкт злочинів, що посягають на права пацієнтів, його види та ознаки. *Актуальні проблеми політики* : збірник наукових праць / керівник авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. Одеса : Фенікс, 2011. Вип. 41. С. 238–245. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1287> (дата звернення: 28.02.2020).
51. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
52. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: С. 1978. 916 с.
53. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1: А–В. 1970. XXVII, 799 с.

54. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 7: Поїхати–Приробляти. 1976. 723 с.

55. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. Київ : Атіка, 2001. 432с.

56. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О. Соціальна філософія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 272 с.

57. Барихин А.Б. Большая юридическая энциклопедия. (Серия «Профессиональные справочники и энциклопедии»). Москва : Книжный мир, 2010. 960 с.

58. Тихомиров А.В. Медицинское право : практическое пособие. Москва : Издательство «Статут», 1998. 418 с.

59. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів і тканин людини та донорства крові : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2003. 25 с.

60. Єгорова В.О. Криміналізація незаконного проведення дослідів над людиною та його кримінально-правові ознаки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Національна академія прокуратури України. Київ, 2010. 22 с.

61. Кулькин А.И. К вопросу об уголовной ответственности за неоказание помощи больному. *Вестник Московского университета МВД России*. 2014. № 2. С. 82–86.

The article is devoted to the research of determining the generic object of the crime of failure to render assistance to a sick person by a medical professional. The general theoretical provisions concerning the generic object of the crime, the structure of the named social relations, as well as the available scientific perspectives regarding the generic object of the named crime, including the current legislation, were analyzed. Attention is drawn to the fact that crimes committed by healthcare professionals (in particular, the crime under Article 139 of the Criminal Code of Ukraine) adversely affect the realization by citizens of their constitutional right on health care and adequate medical care.

It should be noted that for a long time in the legislation on criminal liability on the territory of Ukraine there were no criminal law norms for failure to render assistance to a sick person by a medical professional. Against this background, there are no common approaches in the theory of criminal law and law enforcement to identify the generic and direct objects of the crime that we are investigating.

It is established that the subject of social relations of this object is the conditions for providing medical care, in accordance with the current legislation of Ukraine, and the proper performance of professional duties.

It is determined that the subjects of social relations in the field of medical activity, on the one hand, are medical institutions (legal entities or individuals – entrepreneurs), and on the other hand – any person, including a citizen of Ukraine, a foreigner or a stateless person, who realizes his/her own right on health care.

We consider that the crimes under Art. 131, 132, 134, 138–145, 151, 184, 318–321², 325 of the Criminal Code of Ukraine need to be placed in a separate section of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine “Crimes in the field of medical and pharmaceutical activity”, as well as to formulate own definition of the generic object of crimes, provided by this section (in particular, the crime under Article 139 of the Criminal Code of Ukraine “Failure to render assistance to a sick person by medical professional”), by which it should be understood as the social relations arising from the provision of medical care conditions, in accordance with the current legislation of Ukraine, and the proper performance of professional duties.

Key words: failure to render assistance to a sick person, medical professional, social relations, object structure, medical activity.

